

Studia Ucrainica Varsoviensia **(т. I – III, Варшава 2013 – 2015)**

Помітним явищем в україністиці стало видання наукового часопису *Studia Ucrainica Varsoviensia*, започатковане у 2013 році кафедрою україністики Варшавського університету. Журнал ще дуже молодий, проте за короткий період свого існування (протягом 2013 – 2015 рр. вийшло три томи) здобув значного авторитету серед науковців України та Польщі. Про зростання інтересу до *Studia Ucrainica Varsoviensia* свідчить наявність публікацій як початківців, чії роботи отримали високу оцінку рецензентів, так і відомих науковців – докторів наук, професорів, доцентів – з університетів Варшави, Любліна, Познані, Львова, Івано-Франківська, Дрогобича, Кам'янець-Подільського, Луцька, Чернівців, Тернополя, Кисва, Полтави, Кривого Рогу, Луганська тощо. Часопис став своєрідним форумом для обміну ідеями дослідників з академічних кіл Польщі та України, а в майбутньому, сподіваємось, й інших країн Європи, що сприятиме інтеграції українознавчих науково-дослідних шкіл. Лінгвісти, літературознавці, культурологи на сторінках видань журналу презентують найновіші напрями наукових досліджень у галузі українознавства, нерідко виходячи за рамки традиційних академічних дисциплін. І якими різними, неординарними не були б ці студії, їх об'єднує дух українства, глибоке прагнення популяризувати у світі українську мову, літературу, історію та культуру, поширювати наукові здобутки сучасної україністики.

У виданих протягом 2013 – 2015 рр. трьох томах часопису *Studia Ucrainica Varsoviensia* представлені насамперед роботи українських і польських мовознавців, присвячені актуальним питанням фонетики, лексикології, лексикографії, ономастики, діалектології, стилістики, словотвору, морфології та синтаксису української мови в сучасному та історичному вимірі, у взаємодії з важливими суспільними подіями та змінами, національним менталітетом, територіальною та соціальною диференціацією мови. У центрі уваги лінгвістів – лексичні

й граматичні одиниці та категорії; українсько-польські мовні паралелі та взаємозв'язки; поліфункційність української мови в синхронії та діяхронії тощо.

Об'єктом дослідження низки праць стала лексика і фразеологія української мови та зміни в її словниковому складі під впливом суспільно-політичних подій, світової глобалізації та інноваційних процесів у науково-технічній галузі.

Досить вдалим є дослідження стилістичних параметрів лексичних і фразеологічних одиниць. Зокрема, у статті Ю. Макарець визначено структурно-семантичні моделі комбінування перифразових номінацій і з'ясовано особливості функціонування перифразів різної структури в публіцистичному тексті початку XXI ст. (т.1, с. 161 – 172). Досить ґрунтовно проаналізовано Н. Багрійчук природу імпліцитних засобів евфемізації мовлення персонажів у художньому тексті (т.2, с. 23 – 32). Заслугує схвалення студія С. Романюк про особливості формування і розвиток українського молодіжного сленгу в соціальній мережі Фейсбук, у якій авторка засвідчує повноту українського словника сленгу на сторінках Facebook, підтверджуючи, що українською можна впевнено послуговуватися у новітніх соціальних мережах (т. 2, с. 149 – 165). Про розкриття референційної моделі колоративу *синій* із залученням даних онлайнового *Корпусу української мови* йдеться у роботі В. Старка, який репрезентував один з найновітніших напрямів досліджень колірних категорій у когнітивній лінгвістиці (т. 2, с. 165 – 178). Висвітленню комунікативно-прагматичного потенціалу кліше в новітньому мас-медійному дискурсі присвячена наукова розвідка Н. Шарманової (т. 3, с. 213 – 226). Надзвичайно актуальну проблему диференціації паремій піднімає Ж. Колоїз, стверджуючи, що більшість одиниць власне паремійного корпусу мотивується образами, ґрунтованими на специфічно українських реаліях, на українській культурі (т. 3, с. 63 – 76).

Як бачимо, тематика аналізованих статей виходить за межі традиційних досліджень лексичної системи, відображаючи досягнення в порівняно нових напрямках мовознавства, як-от: дискурсознавстві, інтернеткомунікації, когнітивній, комп'ютерній, корпусній лінгвістиці тощо. У цьому руслі виконані також праці В. Кононенка *Лінгвоконцепти Є. Плужника* (т. 1, с. 107 – 118); *Метаморфози сполучуваності в українських модерних поетичних текстах* (т. 2, с. 75 – 86), О. Арешенкової *Концепти Україна та Європа як засоби вираження рекламних текстів* (т. 3, с. 21 – 36), Л. Дядечко *Трансформація прецедентних рекламних текстів* (т. 3, с. 37 – 46), С. Лавриненко *Фольклорний текст як джерело культуроправової інформації* (т. 3, с. 89 – 98), Л. Мовчун *Лінгвістичне дослідження української рими* (т. 3, с. 143 – 152), О. Трумко *Стратегія конфронтативності та засоби її реалізації в сімейному дискурсі (на матеріалі творів І. Франка)* (т. 1, с. 277 – 288).

У низці статей збірника порушено актуальні питання діалектології, ономастики та лексикографії у їхньому тісному взаємозв'язку, напр., W. Szulowska *Nazwiska mieszkańców Draganówki i Poczapiniec dawnego powiatu tarnopolskiego* (т. 1, с. 267 – 276); I. Mytnik *Antroponimia szlachty ukraińskiej i bojarów*

w XVI–XVIII w. (т. 1, с. 189 – 207), та *Srodki indywidualizacji szlachty polskiej w ziemi chełmskiej w XVIII w.*, (т. 2, с. 113 – 120); Л. Кравченко *Пронаптоніми в українських говірках*, (т. 1, с. 143 – 150); Л. Осташ, Р. Осташ *Українські особові імена сер. XVII ст. як об'єкт лексикографії*, (т. 1, с. 207 – 222), та *Лексика села Стриганці як об'єкт лексикографічного опрацювання*, (т. 2, с. 121 – 138); А. Чучвара *Індивідуальний когнітивний досвід учня: знання про прізвиська*, (т. 1, с. 35 – 46); О. Антонів *Лінгвоукраїнознавчий словник власних назв у процесі навчання української мови як іноземної*, (т. 2, с. 15 – 22); Н. Коваленко *Фітоніми у творенні фразеологічного значення нерозумний*, (т. 3, с. 57 – 62); Р. Зінчук *Вплив іменників давніх *-ō-, *-jō-основ на формування субстантивної слово-зміни західнополіських і суміжних говірок*, (т. 3, с. 227 – 236); А. Мойсієнко *Огієнківський словник Шевченкової мови*, (т. 1, с. 181 – 188).

Фонетика та фоностилістика української мови представлена в часописі хоч і поодинокими, проте дуже цінними науковими розвідками, серед яких заслуговують на увагу статті Б. Коваленка *Фонетичні особливості казок з Поділля XIX ст.* та Л. Українець *Конотаційні стратегії шиплячих приголосних у відображенні мовної картини світу (на матеріалі українського поетичного дискурсу XX–XXI ст.)* (т. 3, с. 47 – 56, 195 – 212). Наукова значущість цих публікацій для українського мовознавства не викликає сумнівів, оскільки звукове мовлення як феномен національної культури значною мірою відображає специфіку мови.

Тематичне розмаїття притаманне студіям, що віддзеркалюють новітні наукові пошуки в галузі граматики. Зокрема, І. Арібжанова визначає структурну схему простого речення як узагальнений зразок речення, що складається з необхідних (конститутивних) для його створення компонентів і представлений у мові двома своїми різновидами: мінімальною структурною схемою (формально-граматичний аспект) і розширеною структурною схемою (семантико-синтаксичний аспект). Внутрішню класифікацію всіх типів структурних схем дослідниця здійснює з урахуванням відмінностей у морфологічному вираженні показника лексичної семантики предикативного компонента (т. 1, с. 25 – 34). Функціонально-ономасіологічні аспекти дослідження транспозиційних значень часових форм дієслова в українській мові репрезентує у своїй статті І. Дудко, а денотативний і синтагматичний аспекти типології предикатив – Н. Гальона (т. 1, с. 47 – 66, 67 – 76). Оригінальний підхід до кваліфікації та типології неповних речень, які дозволяють утримувати у свідомості значення, використовуючи мінімум вербальних засобів, пропонує В. Коломийцева (т. 1, с. 85 – 92). Функційно-комунікативні ознаки і граматичні засоби експлікації стверджувальної та заперечної модальності як градем категорії синтаксичної модальності стали об'єктом вивчення Н. Костусяк, а морфолого-синтаксичні варіанти причинових синтаксем – О. Межова (т. 1, с. 133 – 142, 173 – 180). Глибокий аналіз реченневих конструкцій, дібраних з художніх текстів, дав змогу С. Різнику обґрунтувати запропоновані ним поняття актуальної валентності як контекстуальної потреби слова в певному синтаксичному оточенні, та потен-

ційної валентності, тобто сукупності усіх семантико-синтаксичних позицій, які слово відкриває при собі в усіх можливих контекстах для реалізації того чи того відтінку свого значення (т. 1, с. 223 – 228). На тлі морфологічної і синтаксичної структури української мови С. Романюк з належною повнотою розкриває роль обставинних прислівників у вираженні категорії темпоральності (т. 1, с. 229–239), а О. Воробець – прийменниково-субстантивного комплексу в семантико-синтаксичній диференціації інструменталія (т. 1, с. 229 – 238). Зацікавлення викликає стаття Н. Гериш, у якій комплексно схарактеризовано анафоричні відношення в складному реченні (т. 2, с. 33 – 42). Належний науковий рівень засвідчує і публікація О. Петрів, присвячена встановленню семантичних критеріїв для виокремлення дієслів на позначення стану в сучасній українській літературній мові (т. 2, с. 139 – 148).

У полі зору деяких авторів різноманітні явища слов'янських і романо-германських мов у зіставному або контрастивному аспектах, а також особливості перекладацьких трансформацій: М. Jež *Структурно-граматична характеристика туристичних термінів в українській і польській мовах*, (т. 1, с. 77 – 84), та *Загальний нарис термінології цивільного права в українській та польській мовах*, (т. 2, с. 55 – 62); І. Кононенко *Дієслівна деривація в українській і польській мовах*, (т. 1, с. 93 – 106); Б. Грещук *Словотвірна категоризація заперечення ознаки в українській і англійській мовах: зіставний аспект*, (т. 2, с. 43 – 54); І. Кононенко *Типологія односкладних речень в українській і польській мовах*, (т. 2, с. 63 – 74); Н. Щербій *Категорійні ознаки зворотності в українській та польській мовах*, (т. 2, с. 179 – 189); Т. Олійник *Зіставне дослідження засад порівняльної стилістики англійської та української мов і лінгвістики перекладу*, (т. 3, с. 153 – 164); А. Samadova *Номінації їжі в українських і польських фразеологізмах*, (т. 3, с. 179 – 186); М. Скаб *Спільне й відмінне у комунікаційній поведінці українців та поляків*, (т. 3, с. 187 – 194); С. Соколова *Художній переклад як зона прояву соціокультурної та власне мовної асиметрії*, (т. 1, с. 251 – 266).

З кожним роком зростає інтерес вчених до актуальних проблем соціолінгвістики, функціонування української мови в сучасному соціальному й політичному вимірі, національної специфіки та особливостей відображення суспільно-політичних змін у різностильових текстах сучасної української мови. Про потребу дослідження проблеми *дискримінація за мовною ознакою* в українській соціолінгвістиці пише у своїй статті Г. Мацюк, яка вважає, що саме складна мовна ситуація в Україні вимагає всебічного аналізу такого питання з опертям на категорійну базу, досвід вивчення порушень мовних прав у соціолінгвістичній літературі (т. 2, с. 97 – 112). В іншій статті авторка зосередила увагу на формуванні змісту поняття *мова ворожнечі* як форми дискурсивної дискримінації (т. 3, с. 111 – 122). Поняття *мовної політики*, на думку Н. Малюги, охоплює всю практику свідомого регулювання стихійних мовних процесів, і національно-мовна політика – складова мовної політики. Дослідниця слушно зауважує, що збільшення влади над мовою є збільшенням відповідальності для тих, хто

контролює цю владу чи може на неї впливати (т. 3, с. 99 – 110). Актуальну проблему ставлення до мови в координатах мовної поведінки українців порушує у своїй науковій студії О. Михальчук, яка аргументовано доводить, що мовна поведінка особи віддзеркалює основні соціолінгвістичні критерії ставлення до мови (т. 3, с. 135 – 142). А в центрі уваги О. Микитюк перебуває проблема руйнування фонетичної системи української мови. Авторка статті детально аналізує ті соціальні чинники, що стали основою численних порушень мовних норм, а російська вимова, на її думку, стала основою руйнування самотніх українських фонетичних рис, створюючи ілюзію присутності чужої (російської) держави на споконвічно українській території (т. 3, с. 123 – 134). Соціолінгвістичне портретування міст Донецької області крізь призму кількісних і якісних показників дало змогу І. Кудрейко виявити риси, асиметричні загальній мовній ситуації в цьому регіоні: зокрема, в Амвросіївці, за спостереженнями авторки статті, домінувальною є українська мова, хоча загальне мовне тло області російсько-українське. Ця студія пов'язана з вивченням мовної ситуації на Сході України, зокрема з проблемою двомовності (т. 3, с. 77 – 88). У своїй публікації С. Романюк вдалося виявити безпосередні й опосередковані причини невмілого формулювання комунікатив у політичному дискурсі (т. 3, с. 165 – 178). Дослідження І. Сирко засвідчує семантичну відкритість образу національного простору в щоденнику М. Галабурди-Чигрин. В інтерпретації дослідниці його конкретизують традиційні мовні знаки (топоніми, побутовизми, етнографізми), а також увиразнюють оказіональні, зокрема інтертекстуальні апеляції до етнокультурного досвіду українців (т. 1, с. 239 – 250). Метою статті С. Лавриненко є лінгвокультурологічний аналіз вербалізації відтворених у текстах українських народних казок повсякденних уявлень про договірні стосунки сфери господарювання (т. 1, с. 151 – 160).

Найновітніші напрями лінгвістичних досліджень – лінгвоперсонологію, в межах якої описують типи мовних особистостей, та лінгводіаріумологію (або щоденникознавство) як учення про особливості становлення щоденникового жанру в усіх його модифікаціях, представлені в статтях Т. Космеди (т. 2, с. 87 – 96; т. 3, с. 119 – 132).

Задум авторів статті *Україна-Польща: діалог культур, або про нову концепцію підручника з української мови для поляків* О. Антонів та О. Синчак (т. 3, с. 15 – 25) представити українську і польську культуру у своєрідному діалозі ідей і персоналій виявився продуктивним, бо дав змогу вирішити цілу низку проблем, пов'язаних із вивченням української мови як іноземної. Зважаючи на потребу матеріалів для вищого етапу навчання української мови, дослідники (які презентують різні навчальні заклади України і Польщі – Український католицький університет, Варшавський університет і Львівський національний університет імені Івана Франка) опрацювали новий навчальний посібник, спрямований на розвиток комунікації польських студентів для рівня B2+ (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти). Сподіваємося,

що підручник стане значним внеском у теорію та практику лінгводидактики.

Дослідження в галузі літературознавства охоплюють літературний процес з найдавніших часів до наших днів. Наприклад, В. Соболю аналізує сучасний погляд на творчу поставу барокової українки, якою вона постає із творів самих жінок (т. 1, с. 437 – 451), А. Ковтун – релігійні інтенції людини епохи Бароко крізь призму когнітивної метафори (т. 2, с. 257 – 264), І. Перепічка переконливо визначає особливості комунікативної поведінки адресата докору в українській художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ ст. (т. 2, с. 317 – 326), а О. Кицан ґрунтовно характеризує оригінальні строфічні малюнки поетів сучасної української діаспори (т. 1, с. 345 – 354). Об'єктом вивчення авторів часопису стали насамперед різножанрові та різностильові твори класиків української літератури. Це ідеологічні твори Івана Нечуя-Левицького (т. 3, с. 389 – 400), поезія Тараса Шевченка і драматургія Лесі Українки (т. 1, с. 313 – 344), оповідання Івана Франка і новелістика Василя Стефаника та Михайла Коцюбинського (т. 1, с. 355 – 362; т. 2, с. 203 – 220, 265 – 274), повісті Валерія Шевчука й есеї Євгена Маланюка, Юрія Андруховича та Сергія Жадана (т. 1, с. 467 – 476; т. 2, 309 – 316, 343 – 350; т. 3, с. 325 – 330, 265 – 274), українська модерністська драма поч. ХХ ст. і український драматургічно-театральний символізм у контексті вибору між Сходом і Заходом (т. 1, с. 303 – 312; т. 2, с. 190 – 202).

Своєрідне переосмислення Голодомору в сучасній українській драматургії крізь конфліктологічний вимір пропонує Т. Вірченко (т. 1, с. 451 – 466), а надзвичайно актуальну проблематику національного відродження в літературі (1945-1949 рр.) піднімає Л. Стефановська (т. 1, с. 417 – 437). Оригінальна інтерпретація постатей Григорія Сковороди і Юрія Андруховича представлена у студіях Р. Ткаченка і К. Якубовської-Кравчик, написаних польською мовою (т. 3, с. 359 – 366; т. 2, с. 249 – 256).

Чимало статей належать до порівняльного літературознавства, яке досить активно розвивається впродовж останніх десятиліть. У полі зору пильної уваги дослідників з України та Польщі зіставний аналіз творчості українських, російських, польських, західноєвропейських письменників. Серед наукових зацікавлень авторів часопису також актуальні питання польсько-українських літературних відносин, літературної антропології, сучасної текстології, гендерні проблеми тощо. Цьому колу питань присвятили свої студії А. Новакці та П. Олеховська (т. 1, с. 391 – 416), І. Мочкодан (т. 2, с. 289 – 298), О. Бігун, А. Горняк-Шумилович, О. Гудзенко, С. Іваник, М. Яцимірська (т. 3, с. 237 – 306) та ін.

Культурологічні дослідження присвячені актуальним питанням історії та культури українсько-польського пограниччя, антропології, історії мистецтва дослідженню інноваційних процесів сучасної української культури, особливостей відображення в ній національної специфіки та суспільних змін, її розвитку в умовах глобалізації тощо, серед яких праці О. Кравченко, Я. Кравченка, Р. Марчук (т. 1, с. 363 – 390), С. Лупій (т. 2, с. 275 – 288), М. Гарбузюк,

В. Пришляка, Р. Студницького, М. Тимошика, М. Замбжицької (т. 3, с. 251 – 270, 331 – 388) та ін.

Висловлюємо сподівання, що вміщені в часописі статті, які презентують актуальні багатоаспектні напрями, нові досягнення у сфері україністики, спонукатимуть до міркувань та плідних дискусій, надихатимуть досвідчених лінгвістів, літературознавців та культурологів на нові пошуки, а молодих науковців – на творчі починання та вибір напрямку досліджень, а також сприятимуть розвитку польсько-українських взаємин, ефективній співпраці українських, польських і західноєвропейських вчених, взаємообміну й збагаченню науковими ідеями та здобутками.

Studia Ucrainica Varsoviensia буде надзвичайно корисною широкому загалу фахівців з філології, історії та культури, стане цінним надбанням для теоретиків та практиків, викладачів і студентів, шанувальників всього українського. Різноманітні наукові студії, які подають цікаві наукові факти та реалії в різних часових зрізах, розкривають національний менталітет у мові, літературі й культурі та вплив суспільних зрушень на їхній розвиток, всебічно висвітлюють перебіг мовних та культурних контактів і наслідки цієї взаємодії, зможуть не тільки поглибити знання читачів про українську мову, літературу й мистецтво, а й розширити коло наукових зацікавлень, допоможуть знайти однодумців для подальшої співпраці.

Видавці перших томів часопису – викладачі Варшавського університету – започаткували дуже добру справу, яка неодмінно повинна мати своє продовження. З нетерпінням чекатимемо на нові випуски з не менш цікавими науковими студіями не тільки українських та польських україністів, а й західноєвропейських і американських. Побажаймо засновникам видання широкого кола читачів з різних країн світу, мільйонного тиражу і щедрих спонсорів, а авторам – нових творчих ідей та натхнення.

Олександр МЕЖОВ